

Віталій Савчук: «Шлях до перетворення людини»

Віталій Савчук про акторську майстерність, про себе, про Валентину Чистякову, Миколу Мерзлікіна, Миколу Куліша і про сьогоднішніх студентів.

Віталій Савчук (зліва) зі студентами — учасниками дипломної вистави «Отак загинув Гуска» за М. Кулішем. 2011.

Бесіду веде Лариса Брюховецька

– Що таке акторська майстерність? Упродовж ХХ століття це осмислюють і режисери, і актори (взяти того ж Михайла Чехова). З'явилися системи. І от ми дивимось виставу «Мина Мазайло» за Кулішем непрофесійних виконавців (ваші студенти – майбутні режисери телебачення) й захоплюємось. То справа в системах чи в безпосередності саморозкриття у грі? А якщо в системах, то наскільки їхній ефект залежить від того, хто їх впроваджує на практиці, від індивідуальних рис викладача як творчої людини?

– Важко сформулювати словами, що таке акторська майстерність. Ви згадали Михайла Чехова. Коли він створював свою систему, то вже мешкав у США. І це були останні роки його життя. Йому пропонували різну літературу,

але він відповів, що йому це не потрібно. Мабуть, ішлося про ширші речі: хто я у цьому світі. Людина чогось прагне, щось шукає, може, й не розуміє, що саме.

А чи залежить навчання від особистості педагога? Звичайно, тому що саме особистість може дати напрям: куди тобі йти. Мистецтво – це язичницька сфера, і тут багато залежить від особистості. Слід пам'ятати і про те, що в наш час мудрість замінено інформативністю. Коли я ще навчався в інституті, то не шукав системи. Оте бажання творити... Чому людина співає? Мій педагог говорив мені: «Ви якийсь поетичний. Кудись угору дивитесь...» Справді, я шукав, постійно з кимось розмовляв через партнера, через глядача. Хоча й не

Віталій Савчук у виставі «Заметіль» за О. Пушкіним.
Режисер Микола Мерзлікін. Дитячий музичний театр, Київ.

розумів, з ким. Це радісна творчість. Я шукав, душа пробивалася, й одного разу хтось мені сказав: «Ти на сцені розмовляєш з Богом». А в мене це вже визрівало. І настала мить, коли я зрозумів, що в театрі я шукав Царство Небесне. Але в театрі його важко шукати. Для мене важливий шлях до перетворення людини душевної в духовну. Актор в образі – це одне, але є ще **перетворення** мене, людини. Саме акторська майстерність допомогла мені свого часу бути вільним у своєму пошуку. Хоча людина може працювати актором і не думати про це. Тут важлива людина, яка поведе.

Я вдячний Богу, що в мене були педагоги, які любили мене і яких я любив. Це дуже важливо в мистецтві, особливо в театрі. Якщо не любов, то хоча б радість у спілкуванні. Мені поталанило: мої педагоги – Микола Борисенко, Олексій Глаголін, Валентина Чистякова – були прекрасними людьми. Чистяковій раніше не дозволяли викладати – ми були першими її студентами. Ми тоді не усвідомлювали, хто наші педагоги. Якось вона зателефонувала до нас додому, мене не було, і коли я прийшов, батько, дуже схвилюваний, каже: «Ти знаєш, з ким я розмовляв по телефону? З Чистяковою...» Він так це сказав, що до мене дійшло, хто мій педагог. Знали ми і про Курбаса: в інституті був гурт людей, які працювали безпосередньо з ним (Черкашин, Ольховський) й історія про нього передавалася усно. Сьогодні я усвідомлюю, що дух Курбаса у Харкові більше зберігся в інституті, аніж у театрі. Валентина Миколаївна мала проблеми зі здоров'ям, але цього не показувала. Вона була дуже інтелігентною, червоніла, коли щось відбувалося бруталне. На перше заняття з нами вона принесла картину і дала завдання: визначити характер персонажів, які між ними діалоги. Це дуже велика школа. Ми робили багато етюдів. Тоді було важко сказати собі: ти входиш у коло Леся Курбаса... Це потім розумієш, що ти був причетний.

Що таке педагог? Той, хто веде дитину. Валентина Миколаївна була дуже терпимою до нас. І закритою. Якось, коли вона захворіла, ми пішли її провідати, але вона не хотіла, щоб ми бачили її хворію. І коли інтерв'ю з нею надрукували в «Советском театре» – то була подія.

– Отже, «перетворення». Термін цей, сказати б, тотальний, може означати і самовдосконалення людини. Але якщо його звузити до професійного поняття, тоді йтиметься про суто театральні речі. Професіонали мусять бути обізнаними в багатьох речах і мати відповідні навички, в тому числі технічні.

– В дитинстві я хотів стати актором, але ще не міг пояснити чому і для чого. Було марнославство: хотілося стати відомим...

– Мали кумирів?

– Смоктуновський, Ульянов, Джигарханян, Юрський. Я починав наслідувати, думати над тим, чим би я міг «розпотрошити» глядача. Ідолом був Великий драматичний театр під керівництвом Георгія Товстоногова з усіма акторами. Там відбувалося щось значне. Вистави цього театру я дивився по телебаченню, з великими труднощами вдалося потрапити на «Історію одной лошади» з Євгеном Лебедевим, коли вони привозили її до Києва. Згодом кумири почали відходити... На жаль, сьогодні такого театру вже немає... Так, є цікаві колективи – Фоменка, Додіна, але такого, як БДТ, немає. Пов'язано це зі зміною життя, зміною орієнтирів. Сьогодні в театрі багато чого треба осмислити, бо театр – не тільки сценічне дійство, там треба про щось говорити. Він потребує людей, які б могли говорити щось значне, а не тих, що тільки й кажуть: «Мені погано». Так, є класика. На основі історії, яку дає драматург, режисер створює свою історію. Але про що я в ній розповідатиму?

Театр необмежений. Це як конфесії – їх сотні, а драматургія одна – Святе письмо. А скільки інтерпретацій? Можна сказати, що в якихось засадничих речах релігії і театр пов'язані.

– Це у вас уже четвертий випуск студентів. Наскільки я знаю, на викладання вас заангажував Микола Іванович Мерзлікін...

– У Євангелії є вислів: «Як можна казати, що ти любиш Бога, якщо ти не любиш свого ближнього?» Легше любити того, кого не бачиш, і важче того, кого бачиш. Коли Миколи Івановича не стало, наша співпраця сформулювалася. Адже я уже пішов був зовсім із театру. Та ми трималися разом не тому, що я актор, а він режисер. Я не міг його залишити, я відчував, як він ніжно до мене ставився. Ми розуміли один одного без слів. Я знав: коли ми спілкувалися один з одним, ми спілкувалися з Богом. Це небо тримало нас разом, щоб ми в цьому житті давали силу один одному, прощали один одному. Між нами виникала Божественна аура.

– Такі стосунки склалися відразу, щойно він почав з вами працювати як режисер?

– Спершу, коли він почав готувати вистави у Київському ТЮГу, я насторожено поставився до нього: чоловік з такими м'язами був більше схожий на вихователя в інтернаті для бездомних дітей. Але дуже скоро виникла довіра – а тоді мені було 19 років...

– Вважається, щоб бути лідером, треба мати владний характер, командирський голос, уміння підкоряти собі волю інших, щоб за тобою йшли. З вашою скромністю, тихим голосом ви не вписуєтесь у стереотип лідера. І приходять діти, абсолютно різні. Як вам вдається з ними вершити такі справи, як ось ця вистава, як вдається їх зацікавити?

– Я що помітив? Коли ми вперше зустрічаємось, у них враження про мене: лагідний дядечко. В них свої амбі-

ції. Зацікавити треба. Я більше остерігаюся «інтелектуалів», коли може початися конфлікт і з'ясування, хто більше знає, – тоді не буде ніякого росту. Потрібно, щоб усе – і талант, і знання – перебувало в гармонії.

– У виставі «Мина Мазайло» є стихія гри, яка глядача обдаровує дуже цінним – творчою енергією і завзяттям. Студенти з таким захопленням грали! Чи є сподівання, що вони чогось досягнуть у мистецтві? Чи не поглине їх масова культура, яка в Україні заповнила все довкола? Чи матимуть вони опертя, щоб робити щось позитивне?

– Мені хочеться, щоб у них склалося творче життя, щоб вони його відчули, прожили. Але за великим рахунком, це не має значення.

– Тобто те, як вони проживуть своє життя, якими будуть людьми, важливіше, аніж їхня творчість?

– Я не виховую акторів, хоч і викладаю акторську майстерність. Ми говоримо про людину, бо в центрі – життя духу. Це треба оберігати, зберігати в чистоті. Без цього неможливо творити ні в театрі, ні в кіно, ні на телебаченні. Саме цього сьогодні потребує час, саме таких людей, бо спокус дуже багато. Хотілося, щоб у час свого навчання вони отримали якомога більше позитивного за рахунок віри і довіри до своїх викладачів.

– Педагогіка акторської майстерності – це той інструмент, за допомогою якого ви прагнете робити духовних людей. І вистава свідчить: у вас є дар зацікавити, – дар ще рідкісний, аніж акторський, бо вимагає вміння налаштувати на свою хвилю. Втім, я розумію, що в театральному інституті багато чого спрофановано і що педагоги нерідко формально підходять до творчих завдань. Та коли бачиш, як можуть розкритися студенти, налаштовуєшся на оптимістичний лад. Адже важливо, які люди творитимуть театр чи телебачення. Він-бо має формувати людей, нести духовне. Якщо театр не нестиме духовності, про яку ми говоримо, він зникне як важіль впливу на людину. Театр як інституція має це робити – в Україні це закладено в давній традиції. Що потрібно, аби це відбувалось?

– Для цього потрібні подвижники, потрібна окрема театр робити. Наведу слова протоієрея Андрія Ткачова про наше сьогодні: «Культура знецерковлена, а церковь знекульгурена». Ось такий ми отримали ляпас. Щодо театру, то за темпами нинішнього життя люди розділилися: «Нечестиви нехай продовжують творити нечестиве, а праведники нехай освітлюють усе». Тобто, нехай чаша наповнюється до тієї межі, доки може наповнюватись. Театр запізнюється, він намагається сказати слово, а воно ще не сформульовано, він б'є, але не попадає в больову точку. Драматургії ще немає, не прийшов ще той геній, і не з'явилося бодай дві п'єси, які б осмислили те, що відбувається. Може так статися, що й не потрібен буде театр.

– Тобто цивілізація існуватиме без театру?

– Театр не зникне, він буде. Нехай відмирає такий театр, який не може нічого сказати, бо немає в нім сенсу. Театр існуватиме – це явище, до кінця не зрозуміле. Нашим же випускникам буде важко у професії, яку вони обрали. Їм треба робити конкретний і рішучий вибір. У нашому житті, принаймні в моєму, це легше відбувалось.

– В українському театрі сьогодні ситуація краща, порівняно з кінематографом. Влада в містах фінансово забезпечує театри, хоче, аби вони існували. Рідко, але трапляються й

мистецькі події. Наприклад, у театрі Івано-Франківська Ростислав Держипільський поставив дві вистави: «Солодка Дарусю» й «Націю» – за творами Марії Матіос, на основі автентичного фольклору розкривши німоту героїні й показавши трагічні події. Події концептуально осмислені – йдеться про долю українців у ХХ столітті. Обидві вистави персоніфіковані, в них розкриваються конкретні людські долі, й водночас сама побудова дії, сценічна форма пронизані пісню, яка виражає дух і є проживанням героїв у безкінечно трагічній ситуації. Й ти усвідомлюєш, завдяки чому українцям, яких винищували в ХХ столітті, вдалося вижити. Тобто театр робить кроки в той історичний простір, де ми ще не до кінця осмислили, що ж з нами відбулося. Ті дві вистави розширили можливості театру, і це так важливо! Якись глибинні речі, на які раніше театр не звертав особливої уваги, сьогодні допомогли передати послання Марії Матіос.

– Я своїм студентам казав: «Читайте Марію Матіос». Я з олівцем її читав. Ця література цілком заслуговує Нобелівської премії. Її книжки – велика подія на нашій території. Або взяти Ліну Костенко – сьогодні дуже не вистачає таких людей! Треба, щоб вони говорили, щоб великий живий діалог зі своєю нацією, щоб розганяли застою кров. Коли розвалився Радянський Союз і з'явилися нові телеканали, я їх там шукав, але марно – їх там немає.

– Навчання акторської майстерності – рід практична. Цікаво, що ви вже втретє звертаєтесь до Миколи Куліша. При поверховому прочитанні може здатися, що його п'єси залишилися у своєму часі. Насправді вони дуже актуальні. Що для вас цей драматург?

– Так сталося, що цей діалог не припиняється. Людина сказала свого часу, а це вібує. По-перше, він дуже театральний. По-друге, це драматургія світового рівня. Я не академік і не можу науково це твердження доводити, але я це відчуваю. Незважаючи на те, що там щось не допрацьовано (дехто вважає, що закінчення п'єс не зовсім вдалі). Я думав: чому Куліш за такого геніального розвитку драматургічних подій у п'єсах в кінці ніби зникає, навіть ховається... Жодних висновків... Він веде до вибуху і... зупиняється. Ніби вирок собі підписує. Це і в комедії «Отак загинув Гуска», і в «Мині Мазайлі». А ці слова з «Мазайла»: «Українізація – це щоб вивити усіх нас, українців, а потім нас знищити!» Вони відлунюються в нашому часі. А ота сцена Мيني Мазайла і Баронової-Козино – це ж Мольєр! Тут усе є: розпушися, митець, давай! П'єси Куліша – не просто трагедія чи комедія, тут трагікомедія, тобто вони з життя. Не знаю: воно рідне мені, я відчуваю, що це моя природа. Чому полюбив оцю людину, а не іншу? Ви питували про Курбаса, Валентину Чистякову – ось результат. Я читаю Куліша і відчуваю, що це моє, близьке, що я можу тут щось сказати.

– Коли працювали над виставою, ви студентам пропонували вирішення чи шукали всі разом?

– Їм треба підказати – як. І тут, слава Богу, я можу підказати той «психологічний жест» кожного персонажа, який пробудить образне мислення і уяву. Тоді вони розуміють і підхоплюють це. А потім додають свою імпровізацію, входять у спосіб існування у цій п'єсі. Вони, може, не здатні ще до кінця все зрозуміти, пояснити, але усі необхідні у своїй професії вітаміни отримують. А потім нехай згадують, вибирають.